

ምህናጽ ነባሪ ሰለም ኣብ መንጎ ኤርትራን ኢትዮጵያን

ሜላዊ ሰነድ ልዑላውነት ህዝቢ ኤርትራ
- ግንቦት 2020 -

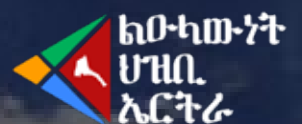

Table of Contents

መእተዊ.....	3
ዘይቃዶ ታሪኻዊ ትረኻታት.....	4
ሃገረ መንግስቲ ኣብ ኣፍሪቃ.....	6
ሕቶ ዶብ ኣብ ኣፍሪቃ.....	8
እቲ ድሕረ-ናጽነታዊ ተመኩሮ.....	9
ዶባዊ ግጭት ኤርትራን ኢትዮጵያን.....	11
እቲ ጀኦፖለቲካዊ ኣሰራርግ	15
ምህናጽ ነባሪ ሰለም	16
መወከሲታት	18
ብዛዕባ ልዑላውነት ህዝቢ ኤርትራ	20

መኢተዊ

ህዝብታት ኤርትራን ኢትዮጵያን ብጀኦግራፊያዊ ቅርበትን ጥንታዊ ታሪኽን ዜተላገቡ ጎረቤታት ህዝብታት ኢዮም። ንሳቶም ብሓይል ባህላዊ ተማሰሎ፣ ቊጠባዊ ተማራኻሲነትን ስትራቴጂያዊ ረብሓታትን ብቐረባ ዚተካሳሰሩ ኢዮም። ብውሕልነት ምስ ዚእለዩ፣ እቶም ንዝምድናታት ናይ ክልቲኡ ህዝብታት ዘቐውሙ ብዙሓት ኣዕኑድ፣ ከም ጽኑዕ ሰረት ናይ ነባሪ ፖለቲካዊ ምትሕግጋዝ፣ ዘተካማምን ደራኽ ናይ ቊጠባዊ ምምልላኽን ድልዱል መልካቕ ናይ ዘባዊ ሰላም፣ ድሕነትን ርግኣትን ንምግልጋል ዓቢ ተኸእሎ ኣለዎም። ብሓቂ ድማ፣ እዞም ክልተ ህዝብታት እዚኦም ብሰላም፣ ጽቡቕ ጉርብትናን ሓድሕዳዊ ምትሕግጋዝን ኪነብሩ፣ እተን ክልተ ልዑላውያን ሃገራቶም ምወቕ ዝምድናታት ኪህሉውን፣ ዚግባእ ኢዩ።

ይኹን' ምበር፣ ኤርትራን ኢትዮጵያን ንሓምሳ (50) ካብዘን ዚሓለፉ ሰሳ (60) ዓመታት ኣብ ሓደ ኩነት ናይ ደማዊ ኩናት ወይ ኣብ ኩነት ናይ ዝሑል ተጸብኦ ተጸሚደን ጸኒሐን። እቲ ኣብ መንጎ' ቲ ኣብ ኣጋ ዓራርቦ ጸሓዩ ዚርከብ ውልቀ-መላኺ ፕረዚደንት ኤርትራን መንእሰያዊ ቀዳማይ ሚኒስተር ኢትዮጵያን ዳርጋ ክልተ-ዓመት ዚዕምሩ ብግዳም ዚርእ ወግዓዊ ዕርክነት ብዘየገድስ፣ ሰላም ኣብ መንጎ ኤርትራን ኢትዮጵያን ዛገት ብግብሪ ኣይተረጋገጸን፤ እቲ ኣብ መንጎ ክልቲኦም ሃገራት ዚጸንሐ መበገሲ ኩነት ቀንዲ ጠንቂ ናይ ተጸብኦ ድማ ጌና ኣይተፈትሐን ኣሎ።

ዘመናዊት ኤርትራን እዛ ናይ እዋንና ኢትዮጵያን ቦቲ ብሕልኻላኻት ናይቲ ኣብቲ ናይ ሓባር ዶብ ዚዘርጋሕ ሓባራዊ ኤትኒካውን ባህላውን ተማሰሎ ዚጽሎ፣ ታሪኽ ዘመዝገቦ ኣሽጋሪ ትረኻ ናይ ወራር፣ ኩናትን ግጭትን ዚልለ ግድላዊ ዝምድና ጸኒሐውን ኢዩ። ቀንዲ ሕመረት ናይዚ ግድላዊ ዝምድና' ዚ እቲ ኣብ መንጎ፣ ብሓደ ወገን፣ እቲ ግቡእ ኤርትራዊ ሃረርታ ንርእሰ-ውሳኔ፣ ቦቲ ካልእ ድማ፣ እቲ ኣስፋሕፋሒ ኢትዮጵያዊ ህርፋን ንግዝኣታዊ ዕቡት፣ ንነዊሕ እዋን ዚጸንሐ ተጸራርነት ኢዩ። ነዚ ታሪኻዊ ተጸራርነት' ዚ ዘይምፍታሕ ንክልቲኦም ሃገራት ኣብ ክልተ ኣዕናዊ ኩናታት ሸሚሙ፣ ቀንዲ ጠንቂ ናይ ዘይተኣደነ ግን ከኣ ኪእለ ዚክኣል ዚነበረ ስቓይ፣ ዘስካሕክሕ ድኽነትን ሕሰም መነባብሮን ናይቲ ዓቢ ኣብዝሓ ናይ ህዝብታት ኤርትራን ኢትዮጵያን ኩይኑ ጸኒሐ።

ግቡእን ደምዳምን ፍታሕ ናይዚ ታሪኻዊ ተጸራርነት' ዚ፣ ኣብ መንጎ ክልቲኦም ጎረቤታት ሃገራት ንክልቲኡ ህዝብታት ዘርብሕ ሰረት ናይ ነባሪ ሰላም፣ ፖለቲካዊ ምትሕግጋዝን ቊጠባዊ ምምልላኽን ከንጽፍ ዓቢ ተኸእሎ ኣለዎ። ዘባዊ ሰላም፣ ድሕነትን ርግኣትን ኣብ ምኽኣስኳስ ንምብርካት' ውን ተኸእሎ ኣለዎ። ኣብዚ መበል 29 ዝክረ-ዓመት ናይቲ ታሪኻዊ ሓርነትን መበል 27 ዝክረ-ዓመት ናይቲ ወግዓዊ ኣዋጅ ልዑላዊ ናጽነትን ኤርትራ እንጽንብለሉ ዘለና እዋን' ዚ፣ እዛ ሓጻርን ሓፈሻዊትን ርእይቶ' ዚኣ ነቲ ናይ ህዝቢ ኤርትራ ዕዉት ምጉንጻፍ ሃገራዊ ርእሰ-ውሳኔ ከም ሃገረ መንግስቲ ኣብ ክሊ' ቲ ኣመዓባብላ ናይ ዘመናዊ ሃገረ መንግስትን ንቡራዊ ኣተሓሕዛ ሕቶ ዶብን ኣብዛ እዋናዊት ኣፍሪቃ ብምስራዕ፣ ኣብ መንጎ እዘን ጎረቤታት ሃገራት ኤርትራን ኢትዮጵያን ናብ ነባሪ ሰላምን ምሕዝነታዊ ዝምድናታትን ከምርሕ ዚኸእል መንገዲ ንምሕባር ትዕልም።

1. ዘይቃዶ ታሪኻዊ ትረኻታት

ትረኻታት ቅኒተሕልና ናይ ህዝብታት ንምምዘዛንን ንጉዕዞ ታሪኽ ዘቅይሩ ተግባራት ኮነ ምንቅስቃሳት ንምብጋስን ሓይሊ ኣለዎም። ሓጺር ምርምር ናይቲ ብዛዕባ ታሪኽ ኤርትራን ኢትዮጵያን ዘሎ እኩብ ስነጽሑፍ፣ እቲ ቦቶም ኤርትራውያንን ኢትዮጵያውያንን ልሂቃን (elites) ብዛዕባ'ቲ ቅድመ-መግዛእታዊ ዝምድና ኤርትራን ኢትዮጵያን ዚወሃብ ትረኻታት ኣካታዒ፣ ክርክራውን ተተፋናንን ኣቀራርባ ዚሓዘ ምዃኑ የመልክት።

እቲ ኢትዮጵያዊ ትረኻ፣ ነቲ ኢትዮጵያ ታሪኽ ናይ 3,000 ዓመታት ናጽነት ኣለዎ፣ ኣብቲ እዋን ናይ ቅድመ-መግዛእቲ ድማ ኣብ ልዕሊ ግዝኣት ናይ ዘመናዊት ኤርትራን ገማግም ቀይሕ ባሕርን ታሪኻዊ ቀጽጽር ነይሩዎ ንምባል የገልግል። እቲ ኤርትራዊ ትረኻ ብወገኑ፣ ነቲ ንርእሱ ከም ክወገንት ሓደ ዚኹን ቅድመ-መግዛእታዊ ታሪኽ፣ ነቲ ኢትዮጵያዊ ትረኻ ንምፍራስን ነቲ ንነዊሕ እዋን ካብቲ ርሑቕ ዋንቲ ኣትሒዙ ዚጸንሐ ናጽነት ናይቲ ንዘመናዊት ኤርትራ ዘቅውም ዘባ ንምርገጋጽን የገልግል። ይኹን' ምበር፣ ክልቲኦ ትረኻታት ነቲ ምሉእ ሓቂ ዚገልጽ ኣይከብንን፤ ምስዚ ህሉው ኣህጉራዊ ቀጻምና ናይ ኤርትራ ድማ ዚኹን ዘገድስ ምትእስሳር የብሉን።

እቲ ኣብዛ ናይ ሎሚ ኤርትራን ሰሜናዊ ኢትዮጵያን ዘጉላዕለዎ ንግስነት ኣኹሱም ኣብቲ መወዳእታ ናይቲ ቀዳማይ ሚሊንዩም ደድሕሪ ውድቀት ናይ ወደብ ኣዱሊስ ኣንቁልቀሉ። ሓንሳእ ካብቲ ገማግም ኣንሳሒቦም ኣብ ትሕቲ ቀጽጽራ ተወዳደርቲ መስፍናዊ ጉልቲታት (fiefdoms) ተገጃጂሎም ኣብቲ ከበሳዊ ዕርድታቶም ምስ ተዓቕቡ፣ እቶም ደቡብ ካብቲ ናይ መረብ-በለሳ-ሙና መስመር ዶብ (1) ዚሰፈሩ ሓበሻዊ (ኣቢሲንያዊ) ኣሃዱታት ንኣስታት ሓደ ሺሕ ዓመታት ካብ ቀይሕ ባሕሪ ተነጸሎም ነይሮም። እተን ተወዳደርቲ ጉልቲታት፣ ብመጠን'ቲ ተዛማዲ ሚዛን ሓይልታተን፣ ይስስና ወይ የንቁልቀላ ነይረን።

ብዚተረፈ፣ ኣቢሲንያ (ኢትዮጵያ) ኣብ ዚኹን እዋን፣ ቅድሚ'ቲ ኣብቲ መወዳእታ ርብዒ ናይ መበል 19 ዘመን ዚተፈጸመ ኤውሮጳዊ መግዛእታዊ ምሽማው ወይ ምምንጣል ንኣፍሪቃ፣ ንመላእ ግዝኣት ናይዛ ዘመናዊት ኤርትራ ይኹን ዋላ'ውን ናይዛ ናይ ሎሚ ኢትዮጵያ ኣብ ትሕቲ ቀጽጽራ ኣስትያ ኣይትፈልጥን ኢያ። እዘን ክልተ ሃገራት እዚ እን ኣብቲ ቅድመ-መግዛእታዊ ታሪኽ ናይቲ ዘባ ከም ልሉያት ፖለቲካዊ ኣሃዱታት መጠን ስለዘይነበሩ ድማ፣ ኤርትራ ኣካል ናይ ኢትዮጵያ ኣይነበረትን።

ኣብቲ እዋን ምጽኣት ኤውሮጳዊ ምሽማው ንኣፍሪቃ፣ እታ ሽቡ ዚተበራበረት ኢትዮጵያ ንገዛእ ርእሳ ግዳይ ናይ መግዛእታዊ ወራርን ፈጻሚት ናይ ግዝኣታዊ ምስፍሕፋሕን ነይራ። ንወራር ኢጣልያ ኣብ 1896 ምስ ኩላፊት፣ ምስቶም መግዛእታዊ ሓይልታት ኤውሮጳ፣ እናሻዕ ውዲት ብምእላም፣ እናሻዕ ብምውድዳር፣ ኩናታት ናይ ወራር እናካየደት ነተን ናይ ጉደቦኣ ግዝኣታት ጉቢጣ ብምንብርካኽ ኣስፋሕፈሐት፣ ብኡ ኣቢሉ ድማ ነዚ ህሉው ኣቀዋውማኣ ሓዘት።

ሃጻይ መነሊክ ናይ ኣቢሲንያ (1889-1913) ዲፕሎማሲያዊ ተቐባልነት ንምርግጋጽ፡ ዘመናዊ ኣጽዋር ንምርካብ ኩነት ግዝኣታት ንምጉባጥ፡ ነቲ ኤውሮጳዊ ውድድርን ህርፋንን ኣብ ቀርኒ ኣፍሪቃ ብጉርሒ መዝሚዙ። ብከምዚ ድማ፡ ንኦሮሞያ፡ ሃራር፡ ወለጋ፡ ወላሞ፡ ጂማ፡ ካፋን ጎሙን ወረሩን ጉቤጡን። ብርግጽ፡ እቲ ምልዓል፡ ግዝኣታዊ ምስፍሕፋሕን ፖለቲካዊ ውህደትን ናይቲ ኣቢሲንያዊ ኢምጶራጦርያ ምስቲ ኤውሮጳዊ ምሽማው ንኣፍሪቃ ብሓባር ዚመጸ ተርእዮ ኢዩ።

ብሓጺሩ፡ ዘመናዊት ኤርትራ፡ ምስታ ሸቡ ፋሕፋሕ እትብል ኣገዳሲት ንግዳዊ ማእከል ዚነበረት ኮዝሞፖሊታዊት ወደብ ኣዳሊስ ኣብ ቀይሕ ባሕሪ፡ ሕመረት ናይቲ ኣኹሱማዊ ንግስነት ዘቈመት ነበረት። ኩይኑ ግን፡ ውድቀት ናይ ኣኹሱም ንግዝኣት ናይዛ ናይ ሎሚ ኤርትራ፡ ካብ ዚኹነ ቀጻሊ ምትእስሳር ምስተነ ካብኡ ንሸነሽ ደቡብ ብብእዋኑ ዚቕልቀላ፡ ዚስስና ወይ ዘንቁልቀላ ዚነበራ ፖለቲካዊ ኣሃዳታት፡ እንተላይ ምስታ ምስቲ ማእከላይ ክበሳ ቀረባ ናይ ሓባር ኤትኒካዊ፡ ቋንቋውን ባህላውን ተማስሎ ዘለዎ ትግራይ፡ ብዘይቅየር መንገዲ ቦተኹ።

ብቐንዱን ብዘዓበየ መዳይን፡ እቲ ንዘመናዊት ኤርትራ ዘቈመ ግዝኣት ሓደ ዚተገባጃጀሉ፡ ብዙሕ እዋን ገለ ክፋሉ ርእሰ-ምምሕዳራዊ ገለ ክፋሉ ድማ ዕብሉል ዘባ ኩይኑ ቀጸሉ። ኣብ ትሕቲ ቍጽጽር ኢጣልያ ክሳብ ዚወድቕ ድማ፡ ዘባ ናይ ቍጽጽር ወይ ዓውደ ውግእ ናይ ባዕዳውያን ሓይልታት ነይሩ። ንኣብነት፡ ምጽዋዕን እቲ ምብራቓዊ ጎላጉልን ካብ 1557 ክሳብ 1872 ኣብ ትሕቲ ቍጽጽር ቡስማናዊት ቱርኪ፡ ካብ 1872 ክሳብ 'ቲ ኣብ 1885 ኣብ ኢድ ኢጣልያ ዚወድቕ ድማ፡ ኣብ ትሕቲ ቍጽጽር ኸዲቫዊት ግብጺ ነይሩ (2)። ነቲ ኢትዮጵያዊ ጽውጽዋይ ንጉድኒ ገዲፍካ እምበኣርክስ፡ ገማግም ቀይሕ ባሕሪ ኤርትራ፡ ብመሰረቱ፡ ካብ ውድቀት ኣኹሱም ኣትሒዙ ክሳብ 'ቲ ኤርትራ ብፈደረሽን ምስ ኢትዮጵያ ኣብ 1952 ዚተቈርነትሉ እዋን፡ ካብ ቍጽጽር ናይ ኣቢሲንያ ወይ ኢትዮጵያ ናጻ ዚኹነ ህላወ ነይሩዎ።

ስለዚ፡ እቲ ታሪኻዊ ክወንነት፡ ንክልቲኡ፡ ማለት ነቲ እዛ ናይ ሎሚ ኤርትራ ብምሉኣ ኣብ ትሕቲ ቍጽጽር ኢትዮጵያ ነይራ ዚብል ኢትዮጵያዊ ምጉት ኩነት ኤርትራ ናጻ ሃገር ነይራ ዚብል ኤርትራዊ ምጉት መርትዖ ይኸልእ። ምክንያቱ፡ ቅድሚ 1890 ነዘን ሎሚ ኢትዮጵያን ኤርትራን ዚበሃላ ፖለቲካዊ ኣሃዳታት እትመስል ዚኹነት ሃገር ስለ ዘይነበረት። እቲ መግዛእታዊ ትረኽ፡ ንህላወ ናይ ሓደ ርእሱ ዚኸኣለ ኤርትራዊ ታሪኽ፡ ወደባታዊ ኤርትራዊ ባህልታት ኩነት ሓባራዊ ስነኣእምሮኣዊ ኣቀዋውማ ናይ ኤርትራ ከም ናይ ሓባር ዓደቦ ናይ መላእ ህዝቢ ኤርትራ፡ ምስ ኩሉ ብዙሕነታቱ፡ ኪኸሕድ ይኸኣል ' ምበር ኪስርዝ ከቶ ኣይክእልን ኢዩ።

ብሓጺሩ፡ እቲ ቅድመ-መግዛእታዊ ታሪኽ ናይቲ ዘባ፡ ነቲ ክወንነት ናይ ሓደ ኣዕሪዩ ዚማዕበለን ልሉይን ኤርትራዊ ሃገራዊ መንነት ክፍርስ፣ ነቲ ግቡእነት ናይቲ ምእንቲ ናጽነት ኤርትራ ዚተኻየደ ቃልሲ ከቁናጽብ ኩነት ነቲ ሓቀኛነት ናይ ዘመናዊ ኤርትራዊ ሃገርነት ከማህምን ከቶ ኣይክእልን ኢዩ። ልዕሊ ኩሉ ድማ፡ ነቲ ጽውጽዋይ ንጉድኒ ገዲፍካ፡ እዘን ዘመናዊ ሃገራት ናይ ኣፍሪቃ፡ እንተላይ ኤርትራን ኢትዮጵያ ንግዛእ ርእሳን ሓዊስካ፡ ውጽኢት ናይቲ ኤውሮጳዊ መግዛእታዊ ፕሮጀክት ኢዩን።

2. ሃገረ መንግስቲ ኣብ ኣፍሪቃ

እዚ ኣብ ልዕሊ ሓደ ሃገራዊ ግዝኣት መንግስታዊ መዘነትን ዘቤታዊ ሕጋዊ ስልጣንን ዚኸልል፣ ዚተሓንጸጽ፣ ርጉእን ዚተፈልጠን ዶብ ዘለዎ፣ ዘመናዊ ሃገረ መንግስቲ ኣብቲ ኣሪታዊ ታሪኽ ናይ ኣፍሪቃ ፈጸሙ ኣይነበረን። ኣብታ ካብ ጥንታዊ መዋኸል ኣትሒዙ ንኣሸሓት ዓመታት፣ ኣብ ዚተፈላለዩ ዘባታት ናይታ ክፍለ-ዓለም፣ ልሉይት ኢምጳራጦርያታትን ንግስነታትን ዚተስኣላን ዚወደቓላን ቅድመ-መግዛእታዊት ኣፍሪቃ፣ እቲ ኣምር ናይ ዶብ፣ ከም ሓደ ኣብቲ ክሉ ሃገራዊ መንግስታት ምምሕዳራዊ ቍጽጽር ዘረጋገጸሉ፣ ወግዓዊ ልዑላዊ መዘነት ዘሰላስላሉ፣ ዘቤታዊ ሕጋዊ ስልጣን ዘተግብራሉ፣ ቀዋምን ብኣህጉራዊ ደረጃ ዚተፈልጠን ደረታት ናይ መሬታዊ ግዝኣት ዚውስን ሕንጻጽ፣ ኩሉኹሉ ኣይነበረን። እቲ ኣብነታት ነቲ ንግስነት ናይ ኣኹሱም፣ ነቲ ንግስነት ናይ ጋና፣ ነቲ ኢምጳራጦርያ ናይ ማሊ፣ ነቲ ኢምጳራጦርያ ናይ ሶንግሃይ፣ ነቲ ንግስነት ናይ ዚምባብወ፣ ነቲ ንግስነት ናይ ሙታፓ፣ ነቲ ንግስነት ናይ ኮንጎ የጠቓልል (3)።

ስርዓተ መንግስትን እቲ መሰነይታኡ ዚኹን ኣምር ናይ ግዝኣታዊ ልዑላዊነትን፣ ኣብዛ ናይ እዋንና ኣፍሪቃ ብመሰረቱ ውጽኢታት ናይቲ መግዛእታዊ ተመኩሮ ኢዮም። መበቁል ናይቶም ነታ ናይ ድሕረ-መግዛእቲ ኣፍሪቃዊት ሃገር ዚውስኑ ቀወምቲ ደባት እቲ ብሃጻደዊት ኤውሮጳ ኣብ ኣጋ መወዳእታ ናይ መበል ዓስርተው ትሽዓተን መፈለምታ ናይ መበል ዕስራን ዘመናት ዚተፈጸመ ምዃታን ምክፍፋልን ናይታ ክፍለ-ዓለም ኢዩ። እቲ ድምር ስምብራት ናይቲ ኣብ ኣጋ መወዳእታ ናይ መበል ዓስርተው ሸሞንተን መፈለምታ ናይ መበል ዓስርተው ትሽዓተን ዘመናት ዚተኸስተ ፖለቲካዊ ሰውራ ኣብ ፈረንሳን ቍጠባዊ ሰውራ ኣብ ዓዲ እንግሊዝን፣ ነቲ ንፖለቲካዊ ኣቀዋውማ ናይ ኤውሮጳ ዘቐየረ ወስትፋልያዊ ስርዓተ መንግስቲ ፈጠሩ። እቲ ዋነነት ናይ ግዝኣት ከም “ቅድመ-ኩነት ንምስልሳል ናይ ግቡእ ወይ ሕጋዊ ፖለቲካዊ ስልጣን ኣብ ኣህጉራዊ ደረጃ” ዘቐምጥ ኤውሮጳዊ ስርዓተ መንግስቲ ደፋኢ እናበለ ናብ መላእ ዓለም ተዘርጊሑ (4)።

እቲ ምዘርጋሕ ናይቲ ወስትፋልያዊ ስርዓተ መንግስቲ ናብ ኣፍሪቃ ብመንገዱ መግዛእታዊ ጉብጣ ኣቢሉ ኢዩ ተፈጸመ። በቲ እናዓበየ ዚኸደ ጠለብ ንኣፍሪቃዊ ጉልበት፣ ጥረ ነገራት፣ ማዕድናትን ዕዳጋታትን ብምድራኽ፣ እታ ሽዑ እትለዓል ዚነበረት ኤውሮጳ ንኣፍሪቃ ንምጉባጥን ንምምቕቓልን ኣብ ምሽማው ኣተወት (5)። ኣብ ትሕቲ ጽላል ናይ ዋዕላ በርሊን፣ “ኤውሮጳ ንኣፍሪቃ ወራራ፣ ዋነነት ናይ ኣፍሪቃ ጩጫ፣ ንኣፍሪቃ ናብ ግዝኣታት ናይ ኤውሮጳ መቐቐላ” (6)። ንረብሓታት ናይተን ሃጻድውያን ሓይልታት ኣብ ምስልሳል፣ እቲ መግዛእታዊ ስርዓት ነቲ ነዚ ህሉው ፖለቲካዊ ካርታ ናይ ኣፍሪቃ ዘቐረጸ ሓደስቲ ግዝኣታዊ ኣሃዱታት ጉዛዝዩ።

“እቲ ንኣፍሪቃ ንምምቕቓል ኣብ 1884-85 ዚተኸየደ ዋዕላ በርሊን ወግዓዊ ጀማሮ ናይቲ ምስግዳድ ናይቲ ኤውሮጳዊ ግዝኣታዊ ሞደል ኣብታ ክፍለ-ዓለም ኣመልኪቱ” (7)። እቲ ዋዕላ፣ “ዲፕሎማሲ፣ ስልጣናዊ ፖለቲካን ኣህጉራዊ ሕግን” ብምጥቃም፣ ነቲ ኣብ መንጎ ተን ሽዑ ዚትስኣ ዚነበራ ሃጻደዊ ሓይልታት ኤውሮጳ እናዓበየ ዚኸይድ ዚነበረ ውድድር ንግዝኣታት ብሰላማዊ ኣገባብ ንምፍታሕ፣ ነቲ ምሽማው ንኣፍሪቃ ርትዓዊ መልክዕ ንምልባስ፣ ኣብ ግጭት ብዘይ ምእታው መግዛእታዊ ምስፍሕፋሕ ንምስላጥ፣ ሓደ ሕጋውን ፖለቲካውን መቐነስራሕ ንምውዳድ ዚዓለመ ነበረ (8)። ብመሰረቱ፣ እቲ ሓፈሻዊ ድንጋገ (General Act) ናይ

ዋዕላ በርሊን ነቲ ኤውሮጳዊ ምሽማው ንኣፍሪቃ ሸምጊሉን ነቲ መግዛእታዊ ጉበጣ፡ ግዝኣታዊ ምምቕቓልን ፖለቲካዊ ዕብለላን ናይታ ክፍለ-ዓለም ባሪኹን።

እቲ ዚሰዓበ ምምቕቓል ናይ ኣፍሪቃን ምሕንጻድ ናይ መግዛእታዊ ዶባትን፡ እቶም ሃጻያውያን ሓይልታት ነቲ ከባብያዊ ኩነታት ኣብ ግምት ብዘይ ምእታው ዘስገደዱ ሃውራዊ ተግባራት ኢዩ ነይሩ (9)። “እቶም መግዛእታዊ ሓይልታት ንዚተፈላለዩ ጀኦግራፊያዊ ዞባታትን ኤትኒካዊ ጉጅለታትን ናብ ብሰብ-ሰርሖ (artificial) ዚተሃንጹ ፖለቲካዊ ኣሃዱታት ኣኪቦም”፡ ብዙሕ ግዜ ነቲ ከባብያዊ ክወንነት ኩነ ነቲ ረብሓታት ናይቶም ዚትንክፉ ህዝብታት ግምት ብዘይ ምሃብ “ኤትኒካዊ ጉጅለታት ጉዛዚዮም፡ ህዝብታት መቐጫዮም” (10)። ብግብሪ፡ እቶም መግዛእታዊ ሓይልታት ኤውሮጳ ኣብ ካርታ ናይ ኣፍሪቃ፡ ሰብ-ሰርሖ ግዝኣታዊ ሕንጻዳት ዘመልክቱ መስመራት ከም ዶባት ስኢሎም ሕብረብሄራዊ ሃገራት ብምፍጣር ንብሄራት ብሃውራዊ ኣገባብ ብመልክዕ ሃገራዊ ዶባት ፈናጨሎም (11)።

ንሳዕቢናት ናይቶም ከምዚኦም ዚኣመሰሉ ሰብ-ሰርሖ ሕንጻዳትን ሃውራዊ ምክፍፋሳትን ኣብ ቀርኒ ኣፍሪቃ ንምርጻኽ፡ ክልተ ካብቶም ኣዘዮም ጉሉሓት ኣብነታት ምጥቃስ ይኣክል፡- (1) እቲ ኣብ መንጎ ተን ሓውሽተ ኣሃዱታት ናይተን ናይ ሸው ብሪጣንያዊት ሶማሊላንድ፡ ፈረንሳዊት ሶማሊላንድ፡ ኢጣልያዊት ሶማሊላንድ፡ ብሪጣንያዊት ኬንያን ሃጻያዊት ኢትዮጵያን ዚተፈጸመ ምጉጅጃል ናይ ህዝቢ ሶማልያ፤ (2) እቲ ኣብ መንጎ ተን ናይ ሸው ፈረንሳዊት ሶማሊላንድ፡ ኢጣልያዊት ኤርትራን ሃጻያዊት ኢትዮጵያን ዚተፈጸመ ምጉጅጃል ናይ ህዝቢ ዓፈር። እተን ብከምዚ ኣገባብ ዚ ኣብ መላእ ታ ክፍለ-ዓለም ዚተሃንጹ መግዛእታዊ ግዝኣታት ናብተን መግዛእታዊ ሃገረ መንግስታት፡ ኣብ መወጻእትኡ ድማ፡ ናብተን ናጻ ሃገረ መንግስታት ናይዛ ናይ ዘመንና ኣፍሪቃ ማዕቢላን።

3. ሕቶ ዶብ ኣብ ኣፍሪቃ

ሕቶ ዶብ ኣብ ኣፍሪቃ ሓደ ካብቶም ቀንዲ ድሕረ - ናጽነታዊ ስክፍታታት ናይታ ክፍለ - ዓለም ከብዮ ጸኒሑ። ኣብ ዘመናዊት ኣፍሪቃ፡ ሕቶ ኣምር ናይ ሓደ ቀዋሚ፡ ርጉሕን ብኣህጉራዊ ደረጃ ዚፍለጥን ዶብ፡ ከም ውጽኢት ናይቲ ግዝኣታዊ ምምቕቓልን መግዛእታዊ ጉብጣን ናይታ ክፍለ - ዓለም፡ ኣብ መሬት ኣፍሪቃ ዚተቐርጸ ኤውሮጳዊ ኣሰራርዓ ኢዩ። ከምቲ ልዕል ኢሉ ዚተገልጸ፡ መግዛእታዊ ሓይልታት ኤውሮጳ ነዘን ዘመናዊ ሃገረ መንግስታት ናይ ኣፍሪቃ ጉዞዞሮም፡ ቅርጺ ኣትሒዞምን ሰኒዖምን።

እቶም ሓደስቲ ሃገራዊ ዶባት ነቲ ረብሓታትን ልምዳዊ ዝምድናታትን ናይቶም ዚምልከቶም ህዝብታት ኣብ ግምት ብዘየእተወ፣ ኣብ መብዛሕትኡ ዘባታት ናይ ኣፍሪቃ ድማ፡ ንኮማት ናብ ካብ ክልተ ክሳብ ሓመሽተ ዚኹኹ ዚተፈላለዩ መግዛእታዊ ስርዓታት ዚጉጃጀለ ወዘባዊ ኣገባብ ዚተሓንጸዱ ኢዮም። ኣብቲ መስርሕ፡ ሕቶ መግዛእታዊ ስርዓት ንመብዛሕትኡ ቅርጽታት ናይቲ ልምዳዊ ኣፍሪቃዊ ናጽነት፡ መዋቕራት ናይ ስልጣንን ርእሰ - ምሕደራን ኣማህሚኑ ወይ ብምሉኡ ሰሪዙ (12) ነቲ ኤውሮጳዊ ወስትፋልያዊ እማረ ናይ ሃገረ መንግስቲ፡ ግዝኣት፡ ልዑላውነት፡ ግዝኣታዊ ምሉእነትን ዜግነትን ኣደልዲሉ (13)።

ውድብ ሓድነት ኣፍሪቃ (ውሓኣ) ኣብ 1963 ኣብ ዚተመስረተሉ፡ መትከል ብጹእነት ናይቲ ኣብ እዋን ምጉንጻፍ ናጽነት ዚነበረ፡ ካብ መግዛእቲ ዚተወርሰ ሃገራዊ ዶባት ኣጽዲቑ፤ ነቲ ቦቶም ፓን - ኣፍሪቃውያን መራሕቲ፡ ምእንቲ ፖለቲካዊ ሕብረት ናይ ኣፍሪቃ፡ ንመግዛእታዊ ዶባት ናይ ኣፍሪቃ ዳግም ንምሕንጻጽ ዚቐረበ ምጉት ነጸጉ። እቲ ቻርተር ውሓኣን እቲ ናይ 1964 ውሳኔ ካይሮን (14) ግዝኣታዊ ምሉእነት ኣብ ክሊ ' ቲ መግዛእታዊ ዶብ ከም ቀንዲ መትከል ናይቲ ውድብ ኮም ናይ ልዑላውያን ሃገራት ኣፍሪቃ ኣሰፊሩ። እዚ ድማ ነቲ መግዛእታዊ ውርሻ ናይቲ ወስትፋልያዊ ስርዓተ መንግስቲ ወይ ሃገር ኮነ ነቲ ምፍንጫል ናይታ ክፍለ - ዓለም ንምዕቃብ ዚዓለመ ኢዩ። ኣፍሪቃዊ ሕብረት (ኣሕ) ንውሓኣ ምስ ተክኦ ድማ፡ እቲ መስራቲ ድንጋጌ (Constitutive Act) ንብጹእነት ናይ መግዛእታዊ ዶባት ኣረጋግጹ።

4. እቲ ድሕረ - ናጽነታዊ ተመካኒሮ

እቲ ንጉበጣ ኢትዮጵያ ኣብ መፈጸምታ ዘብጽሐ ሓርነት ናይ ኤርትራ፡ ኣብ ግንቦት 1991፡ ንህዝባዊ ግንባር ሓርነት ኤርትራ (ህግሓኤ) ኣብ ኣስመራ ስልጣን ኣትሒዙ። እቲ ዘሰነዮ ምዕላው ናይቲ ወተሃደራዊ ስርዓት ኮሎኔል መንግስቱ ሃይለማርያም፡ ወይ ደርግ ድማ፡ ነቲ ብህዝባዊ ወያኔ ሓርነት ትግራይ (ህወሓት) ዚዕብለል ሰውራዊ ደሞክራሲያዊ ምንቅስቃስ ህዝብታት ኢትዮጵያ (ሰደምህኢ) ኣብ ኣዲስ ኣበባ ስልጣን ኣትሒዙ። እቲ ናይቶም ኣብቲ እዋን ኩናት ሰብ ኪዳን ዚነበሩ ሓይልታት ናብ ስልጣን ምድያብ ርኡይ ምፍታሕ ናይቲ ታሪኻዊ ተጻራርነትን ምጽኣት ናይ ሓደ ሓደሽ መዋኸል ናይ ነባሪ ሰላም ኣብ መንጎ ናጻ ደሞክራሲያዊት ኤርትራን ሓራ ደሞክራሲያዊት ኢትዮጵያን ኣበሰረ። ናጽነት ኤርትራ ነቲ ኣብ መንጎ ኤርትራን ኢትዮጵያን ዚተፈጸመ ግዳድ ሕብረት ኣፍሪሱ ክልተ ልዑላውያን ሃገራት ፈጠሩ።

ሰላማዊ ምስሳይ ናይዚ ሓደሽ ክወንነት' ዚ፡ ኣስመራን ኣዲስ ኣበባን ርጉእ ስግግር ናብ ምወቕ ዝምድና ከረጋገጽ ኣብ ዘኸኸል እኩብ ናይ ፖለቲካዊ፡ ፍጠባዊን ንግዳውን ስርርዓት ኣብ ስምምዕ ምብጻሕ የድሊ ነይሩ። ብተወሳኺ፡ ንክልተኣዊ ዝምድናታትን ብደረጃ ሃገር፡ መንግስቲ፡ ግንባር፡ በርኔሳዊ ሕብረተሰብን ህዝብን ትካላዊ ኣገባብ ክትሕዘን ክስፍሓን የድሊ ነይሩ። ሽዑ ከምዚ ዓይነት ስጉምቲታት' ዚ እንተ ዚውሰድ ነይሩ፡ ነቲ ተኸሲቱ ዚነበረ ዕቕር ፖለቲካዊ ድሌት ብምሕያል፡ ነቲ ትራፍ ዝሕታለ ናይ ሓደ ኣክራሻሪ ታሪኻዊ ትረኻ ኩነ ጥቕማዊ ኪዳን ክሰንፍን ኣብ መንጎ ክልቲኣን ልዑላውያን ሃገራት ምሕዝነታዊ ዝምድናታት፡ ጥቡቕ ምትሕገጋዝን ነባሪ ሰላምን ንምስሳን ኪሕገዝን ምኸኣለ ነይሩ።

ኤርትራን ኢትዮጵያን ኣብተን ኣብ መንጎ ሓርነት ናይ ኤርትራ ኣብ ግንቦት 1991 ምውላዕ ናይ ተጻብኦታት ኣብ ግንቦት 1998 ዚነበራ ሽውዓተ ዓመታት ምወቕ ዝምድና ነይሩወን። ንሳተን ናይ ሓባር ኮሚሽናት መስሪተን፣ ኣብ ፖለቲካዊ፡ ጸጥታዊ፡ ፍጠባዊ፡ ንግዳውን ማሕበራውን መዳያት ኣዘዩ ዚጠበቕ ምትሕገጋዝ ንምድንፋዕ ሓያሎ ስምምዓት፡ እንተላይ ውዕል ሓድሕዳዊ ምክልኻል፡ ፈረመን። ኣብቶም ከም ቅልውላው ናይ ሶማሊያ፡ ስግኣት ናይ ጥፋፍ ፖለቲካዊ ምስልምና ኣብ ሱዳንን ዳግመ - ምሕዋይ ናይቲ በይን - መንግስታዊ በዓል ስልጣን ንልምዓትን (IGAD) ዚኣመሰሉ ዓበይቲ ዘባዊ ጉዳያት፡ ግዳማዊ ሜላን ዲፕሎማሲያዊ ስራሕን ንምውህሃድ ተበግሶታት ጀሚረን ነይረን።

እቲ ሓደሽ ዝምድና፡ ኢትዮጵያን ኤርትራን፡ ኣብ መወዳኸትኡ ሰላም ከረጋገጸ ምኸኣለን፡ኣብ መንጎ ሃገራት ቀርኒ ኣፍሪቃ ፖለቲካዊ ምትሕገጋዝን ፍጠባዊ ውህደትን ንምድንፋዕ ከም ሕመረት ንምግልጋል ዓቢ መብጽዓ ኣበሰሩን ልዑል ተስፋታት ኣሕዳሩን። ይኹን' ምበር፡ ኣብ ትሕቲ' ቲ ኣጋጋዩ ግዳማዊ መርኣያታት ናይ ጥቡቕ ምትሕገጋዊ ዝምድና፡ ኣብ ሓያሎ ኣገደስቲ ጉዳያት ድጉል ዘይምስምማዕ ነይሩ ኢዩ። እቶም ዘየሰማምዑ ጉዳያት ዚተፈላለዩ ራእይታት ናይ ኣተሃናንጻ ሃገር፡ ዘይቃደዉ ሜላታት ናይ ሃገራዊ ልምዓት፡ ዘይምርድዳእ ኣብ ምስልሳል ንግዳዊ ፋይናንስ፡ ጸገማት ኣብቲ ወሰናስን ዶብ ዘጠቓልሉ ነበሩ። እቶም ጉዳያት ናይ ዘይምስምማዕ ንገዛእ ርኡዮም ሽግር ኣይነበሩን። የግዳስ፡ እቲ ሽግር ኣብቲ ባህርይ ናይቲ ኣብ መንጎ' ተን ክልተ ሃገራት ዚነበረ ዝምድናን ኣብቲ ነቶም ዘይምስምማዕት ብግቡእ ኣተሓሕዞ ንምፍታሕ፡ ንምቅላል ወይ ንምግታእ ዘገልግል ብኩራት ናይ ትካላውን

ሕጋውን አገገባት ነበረ።

ዝምድናታት ኤርትራን ኢትዮጵያን፣ ኣብቶም መራሕቲ ህግደፍን (ኣብ 1994 ንህግሓኤ ዚተክኦ) ህወሓትን ተደራሲ፣ ኣብ ላዕሊ ኢዩ ዚካየድ ነይሩ። ጉዳያት ናይ ሃገር ከም ውልቃዊ ንብረት ተታሒዞም (ተወልቂዎም)፣ እተን ነቶም ጉዳያት ንምስልሳል ዚተመዘዘ ሃገራዊ ኩነ መንግስታዊ ትካላት ተዋሲኑን። ኣብ መንጎ' ቶም ክልተ መራሕቲ ብሕታዊ ዝምድናታት ጽቡቕ ክሰብ ዚነበረ፣ እቲ ስርርዕ ሰላማዊ ነይሩ። እቲ ብሕታዊ ዝምድናታቶም ምስ ሓሽከረ ግን፣ ነገራት ተበላሽዮም። እቲ ምስሕሓብ ናብ ምጉንናጽ ምስ ተቐየረ ደማ፣ ምትፍናን ዓብሊሉ። እቲ ብኩራት ናይ ለባም መሪሕነትን ኣስተውዓሊ ኣተኣላልያን ናብ ምብራቕ ናይ ኩናት ኣምራሑ። እቲ ጥምጥም ሓንሳእ ምስ ተኣትወ፣ ክልቲኦም ወገናት ንግዝኣታዊ ልዑላውነት ከም ወላዒን ምኽኒተ-ኩናትን ናይቲ ዶባዊ ኩናት ተጠቐሞሙሉ።

5. ዶባዊ ግጭት ኤርትራን ኢትዮጵያን

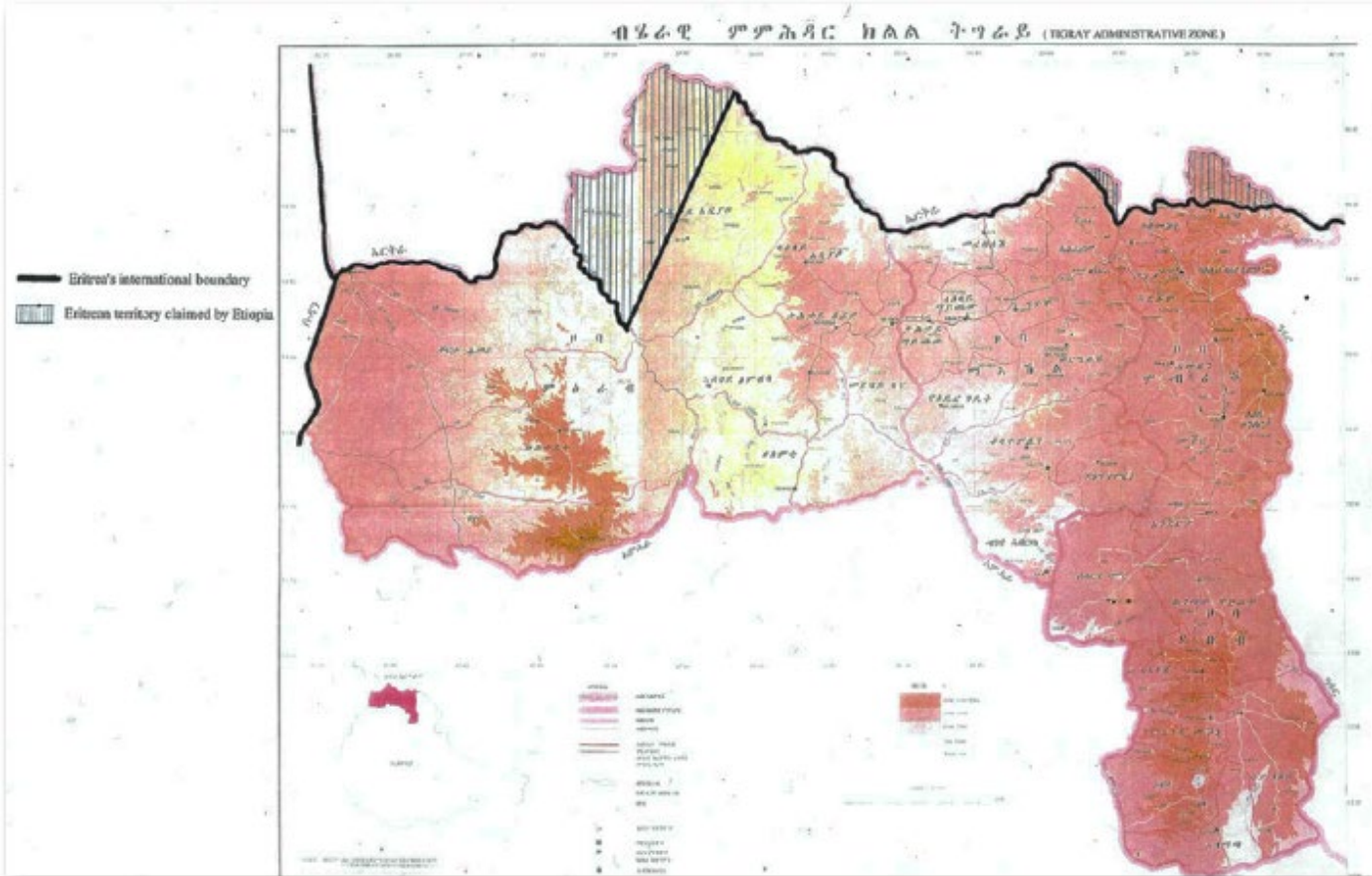
ኣብ ላዕሊ ከም ዚተገልጽ፡ እቲ ኣተሃናንጻታት፡ ጀኦግራፊካዊ ኣቀዋውማታት ከካ ኣህጉራዊ ዶባት ናይ ኤርትራን ኢትዮጵያን፡ ዳርጋ ከምቲ ናይ ኩሊን ሃገራት ኣፍሪቃ፡ ውጽኢት ናይ ሃጻያዊ ምክፍፋል፡ ጎብጣን ምምቕቓልን ናይ ግዝኣት ኢዩ። እቲ ኣብ መንጎ ኤርትራን ኢትዮጵያን ዘሎ ኣህጉራዊ ዶብ በቶም ኣብ መንጎ ኢጣልያን ኢትዮጵያን ኣብ 1900፡ 1902ን 1908ን ዚተፈረሙ ሰለስተ ውዕላት ብንጹር ዚተሓንጸጸ ኢዩ። እቶም ሰለስተ መግዛእታዊ ውዕላት ነቶም ሰለስተ ክፍላት ናይቲ ምሉእ 1,000 ኪ.ሜ ዚንውሓቱ ዶብ ኤርትራን ኢትዮጵያን፡ ብመንገዱ ወሓድዝን (ኣፍላጋት) ጀኦሜትራዊ ሓበርትን ብምምልካት ይውሰኑ። ስለዚ፡ እቲ ኣብ መንጎ ኤርትራን ኢትዮጵያን ዘሎ ናይ መግዛእታዊ ውዕል ዶብ ሓደ ካብቶም ብኣዝዮም ንጹራት ምልክታት ዚተደረቱ ዶባት ኣብ ኣፍሪቃ ይኹን ኣብ ዓለም ኢዩ።

እቲ ብከምዚ ዚተደረገ፡ ንኤርትራን ኢትዮጵያን ዚፈላሊ ኣህጉራዊ ዶብ ንሓደ ምሉእ ዘመን፡ ከም ዘለዎ፡ ከይተተንከፈ ጸኒሑ። እቲ ታሪኻዊ ናይ መግዛእታዊ ውዕል ዶብ፡ ካብ ምውላድ ኤርትራ ከም ግዝኣት ኢጣልያ ኣብ 1890 ኣትሒዙ ክሳብ 'ቲ ብኢትዮጵያ (ህወሓት) ንረብሓኣ ዚተፈጸመ በይናዊ ዳግመ - ምሕንጻጽ ናይቲ ዶብ ኣብ 1997፡ እሞ ሸቡ ኣብ መንጎ መንግስታት ኤርትራን ኢትዮጵያን ዘይከካኑ፡ ኣብ መንጎ ህግሓኤን ህወሓትን ሰበብ ናይ ውጡር ምስሕሓብ ዚኹነሉ እዋን፡ ብጉሉሕ መልክዕ ርጉእ ጸኒሑ።

ብዚተረፈ፡ ኤርትራ ምሉእነት ናይ ግዝኣታን ኣቀዋውማ ናይ ዶባታን፡ ከምቲ በተን ሰለስተ መግዛእታዊ ውዕላት ዚተሓንጸጸ፡ ዓቂባ ጸኒሐ ኢዩ። እቲ ዶብ፡ ኣብቲ እዋን ኢጣልያዊ መግዛእቲ (1890-1941)፡ ብሪጣንያዊ ወተሃደራዊ ምምሕዳር (1941-1952) ከካ ፈደረሽን ምስ ኢትዮጵያ (1952-1962)፡ ወግዓዊ ኣህጉራዊ ቊመንኡ፡ ብሕግን ብግብርን፡ ሒዙ ጸኒሐ ኢዩ። ዋላ ኣብቲ ኣብ መንጎ ጎብጣ ኢትዮጵያ ኣብ 1962ን ሓርነት ኤርትራ ኣብ 1991ን ውሽጣዊ ዶብ ዚነበረሉ እዋን፡ ሕጋዊ ኣህጉራዊ ቊመንኡ ዓቂቡ ጸኒሐ ኢዩ።

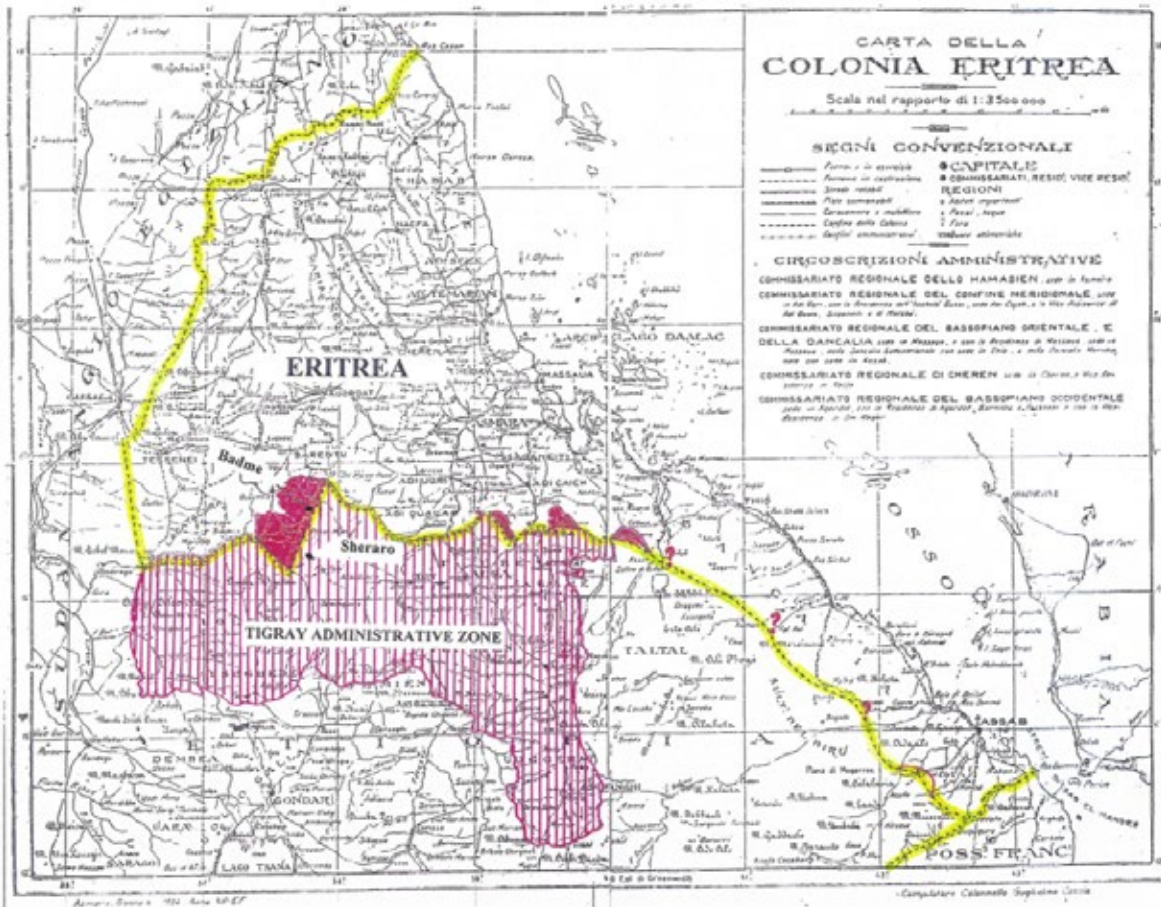
እቲ ርጉእ ኣህጉራዊ ቊመና ናይቲ መግዛእታዊ ውዕል ዶብ በቲ ናይ 1950 ፈደራላዊ ውሳኔ ናይ ሕቡራት ሃገራትን በቲ ናይ 1993 ናይ ኤርትራ ኣዋጅ ልዑላዊ ናጽነትን ተባሪኹ ኢዩ። እቲ ግብራዊ ምፍራስ ናይታ ኢምጳራጦራዊት ሃገረ ኢትዮጵያ ድማ፡ ምፍልላይ ናይ ኤርትራን ኢትዮጵያን ኣብ 1991፡ ምጉንጻፍ ሕጋዊ ናጽነት ናይ ኤርትራን፡ ምስ ምሉእነት ናይቲ ንሓደ ሚእቲ ዓመት ዚጸንሐ መግዛእታዊ ዶባታ፡ ኣስዒቡ። ናጽነት ኤርትራ ነቲ ናይ ውሓኣን ኣሕን መትከል፡ ሜላ ከካ ልምዱ ናይ ዘይተጠሓስነት ወይ ብጽእነት ናይቲ ኣብ እዋን ናጽነት ዚነበረ መግዛእታዊ ዶባት ኣረጋገጹ።

እቲ ናይ ኢትዮጵያ በይናዊ ዳግመ-ምሕንጻጽ ናይቲ ዶብ ኣርባዕተ ዓመታት ድሕሪ'ቲ ናጽነት ናይ ኤርትራ ኢዩ ተፈጸሙ። እቲ ብሄራዊ ምምሕዳር ክልል ትግራይ፣ ብሓገዝ ናይቲ ጀርመናዊ ወኪል ተክኒካዊ ምትሕገጋዝ (GTZ ሕጂ GIZ)፣ ሓደ ነቲ ታሪካዊ መግዛእታዊ ውዕል ዶብ ብበይናዊ ኣገባብ ንረብሓኡ ዳግም ዚሓንጸጸ ካርታ ናይ ምምሕዳራዊ ዞባ ትግራይ (15) ኣውጺኡ (ዚጉልሐ ቦታታት ኣብ ካርታ 1ን ካርታ 2ን ርክ) ። እቲ ካርታ፣ ኣብቲ ብበዓል ስልጣን ካርታ ኢትዮጵያ (Ethiopian Mapping Authority) ዚወጸ ሓድሽ ካርታን ኣብቲ ሓድሽ ሕታም ባጤራ ናይ ኢትዮጵያን ተቐዲሑ ብምውጻእ፣ ነቲ ኣህጉራዊ ዶብ ናይ ኤርትራ ምስ ኢትዮጵያ ንመጀመርያ ግዜ ኣብ ሓደ ምሉእ ዘመን (16) ቀይሩዎ።

ካርታ 1:- ብሄራዊ ምምሕዳር ክልል ትግራይ

ብተወሰነ፡ ንኢትዮጵያ (ብሄራዊ ምምሕዳር ክልል ትግራይ) ምዳብ ሰራዊትን ሓይልታት ሚሊሻን ብምውፋር፣ ቅድሚኡ ብደረጃ መንግስታት ኣክራሲና ዘይፈልጥ ቦታታት ናይ ልዑላዊ ግዝኣት ኤርትራ፣ ኣብ ከባቢ ባዳን (ዓዲ ምሩግ) ባድመን፣ ኣብ መንጎ 19ን 26ን ሓምሌ 1997፣ ንምጉባጥ፣ እቶም ኣብ ትሕቲ መግዛእቲ ኢጣልያ ዚተኸሉ ኣመልክትቲ ዶብ ኣብ ከባቢ ባድመ እናተማሕዉ ናብ ውሽጢ ኤርትራ ንምድፋእ (' ምጥራር ')፣ ከባብያዊ ኤርትራዊ ምምሕዳራዊ መዋቕራት ንምፍራስ፣ ኢትዮጵያዊ ዜግነት ምውሳድ ንዚኣበዩ ሓረስቶት ኤርትራ ንምስገጥ፣ ኣብቲ ሓድሽ ዚተገብጠ ኤርትራዊ ግዝኣታት ትግራዊ ስልጣን ንምምስራት፣ ከም መርሓ ውጥን (blueprint) ኣገልገሉ። እቲ ኣህጉራዊ ዶብ ብምጥሓስ፣ ኣብ ልዕሊ ልዑላውነትን ግዝኣታዊ ምሉእነትን ኤርትራ ዚተፈጸመ ግህሰታት ኩነት ኣብ ልዕሊ ዜጋታት ኤርትራ ዚተፈጸመ ግፍዕታት፣ ብመሰረት ኣህጉራዊ ሕገ፣ ተግባራት ናይ ወራር ኢዩ።

ካርታ 2:- ብሄራዊ ምምሕዳር ክልል ትግራይ

እዚ ተግባራት' ዚ ኣብቲ ዚተጣሕስ ዶባዊ ዞባታት ምምዘባል ናይ ብእሸሓት ዚቑጽር ህዝብን ምብትታን ናይ ስድራቤታትን፣ ኣብቲ ወሰናስን ናይቲ ዶባት ድማ፣ ዝርገት ናይ ርግኣት ኣስዒቡ (17)። መንግስቲ ኤርትራ ነቲ ልዑላውነትን ግዝኣታዊ ምሉእነትን ናይታ ሃገርን ድሕነት ናይ ዜጋታታን ንምክልኻል ዘለዎ ቀንዲ ሓሳፍነት ኪስከም ኣይክኣለን። ብዘይካ' ተን ካብ 'ኢሳያስ' ናብ 'ብጻይ መለስ' ኣብ ነሓስ 1997 ኣብ ርእስ - ደብዳቤ ወይ ማሕተም ዘይብሉ ብጣስ ወረቐት ብኢድ ዚተጻሕፋ ክልተ ዘይወግዎ ደብዳቤታት (18)፣ መንግስቲ ኤርትራ ኣንጻር' ቲ ቅሉዕ ሰላሕታዊ ጥሕሰታት ናይ ግዝኣት ኤርትራ ኩነ ምክልባት ዜጋታት ኤርትራ ዚኹነ ወግዎ ተቓውሞ ክቕርብ ይኹን ዲፕሎማሲያዊ ስጉምቲ ኪወስድ ኣይክኣለን።

ነቲ ዚሰዓበ ወጥሪ ብመንገዲ እዋናውን ትካላዊ ኣገባብ ዚሓዘን ክልተኣዊ ምይዮጥ ወይ ልዝብ ንምህዳእን ነቲ ጉዳይ ንምፍታሕን ዘይምኽኣል፣ ኣብ መወዳእትኡ ናብ ምብራዕ ናይ ተጻብኣታት ደፋፊኡ። እቲ ኣብ 6 ግንቦት 1998፣ ኣብ ልዕሊ ሓንቲ ኣብ ሓለዎ ዚተዋፈረት ኤርትራዊት ጋንታ ዚተፈጸመ፣ መቐተልቲ ናይ ሽዱሽተ መኩነናት ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራ (ሓምኤ) ዘሰዓበ (18) ኢትዮጵያዊ ወተሃደራዊ መጥቃዕቲ ኣብ 10-13 ግንቦት 1998 ብርቱዕ ኤርትራዊ መልሰ-ግብሪ ተኹቲኹ። ኢትዮጵያ፣ ንኤርትራ ብወራር ብምኽሳስ፣ ኣብ 13 ግንቦት 1998 ኣብ ልዕሊ ኤርትራ ኩናት ብወግዒ ኣዊጃ። ብኩራት ናይ ብቐዕ ኣተኣላልያ ብክልቲኡ ወገናት ነቲ ጉዳይ ናብ ምፍጣጥ ኣብጸሑ፣ ኣብ መንጎ ኤርትራን ኢትዮጵያን ምውላዕ ናይ ምሉእ ኩናት ኣስዒቡ።

እቲ ብመሓዘት ናይ ክልቲኣን ሃገራት ዚኹኑ ሳልሳይ ኣካላት [ሕቡራት መንግስታት ኣመሪካ (ሕመኣ)፣ ሕመኣ-ርዋንዳ፣ ጂቡቲ፣ ውሓኣ] ዚተኻየደ ፈተነታት ኣህጉራዊ ሽምግልና፣ ብቐንዱ ብሰሪ'ቲ ትዕቢተኛን ዘይሓላፍነታውን ንቕጽና ናይ ኢሳያስ (19)፣ ነቲ ምዕራፍ ናይ ተጸብኦታት ንምግታእ ስለ ዘይከኣለ? እተን ክልተ ጎረቤታት ኣብ ዘየድሊ፣ ኪእለ ዚከኣል ዚነበረ፣ ካብ ግንቦት 1998 ክሳብ ሰነ 2000 ዚተኻየደ ኣዕናዊ ኩናት ተነቑተን።

ሓደ ካብቲ ኣዘዩ ዚጸልመተ ጎድኒታት ናይቲ ኩናት እቲ ቅድሚኡ ተራእዩ ዘይፈልጥ፣ ብራስያ ናይ ኩሉ ንብረቶምን ምሉእ ህይወቶም ሰሪሖም ዘጥረዩዎ ሃብትን ዚተሰነዩ፣ ብመሰረት ዜግነቶም ወይ ዜግነታዊ መበቁሎም [ወይ፣ ከምቲ እቲ ሽቡ ቀዳማይ ሚኒስተር ናይ ኢትዮጵያ ዚነበረ ኣቶ መለስ ዜናዊ ዚገለጹ፣ 'ሕብሪ ዓይኖም' ስለ ዘይተፈትወ (19)] ዚተኻየደ ጃምላዊ ጥርዘያታት ናይ ንጹሃት በርጌሳውያን ነበረ። እቶም ዚተጠረዙ እንተላይ ኣብ ውድብ ሓድነት ኣፍሪቃ፣ ሓጠባዊ ኮሚሽን ሕቡራት ሃገራት (ሕሃ) ንኣፍሪቃን ካልኦት ትካላት ሕሃ ኣብ ኢትዮጵያን ዘገልግሉ ዚነበሩ ኣህጉራዊ ሰራሕተኛታት ኢዮም። እዚ ድማ ነቲ ውዕል ቪናን እቶም ኣብ መንጎ ኢትዮጵያን ሕሃን ኩነ ኢትዮጵያን ውሓኣን ዚተፈረሙ ስምምዓት ኣጠቓቕማ ዋና ቤት ጽሕፈት (Headquarters' Agreements) ዘረጋገጹሎም ዲፕሎማሲያዊ ብዩንነቶም (immunity) ብምጥሓስ ዚተፈጸመ ኢዩ።

ስምምዕ ኣልጀርስ ነቲ ኩናት መኸተምታ ብምግባር ንክልቲኣን ሃገራት ነቲ ዶባዊ ግጭተን፣ ብመሰረት'ቲ መግዛእታዊ ውዕላትን ተፈጻምነት ዘለዎ ኣህጉራዊ ሕግን፣ ብመንገዱ ደምዳምን ቀያድን ዕርቂ ንምፍታሕ ኣብ መብጽዓ ኣእትዮ። ሓደ ገለልተኛ ኣካል፣ ኮሚሽን ዶብ ኤርትራን ኢትዮጵያን (ኮይኤኢ)፣ ነቲ ዶብ ደሪቲ ኣብ መሬት ንምክላል ተበጊሱ።

ኮሚሽን ዶብ፣ በቲ ንሓመ-ሸተ ዓመታት፣ ካብ 12 ሚያዝያ 2002 ኣትሒዞ ክሳብ 30 ሕዳር 2007፣ ብኹሉል ዘረብረበ ዕግታ ወይ ዕንቅፋት ናይ ኢትዮጵያ ምሒር ብምቑጣዕ፣ ቨርቸዋል ክለላ (virtual demarcation) ናይቲ ዶብ ብምእዋጅ ስርሑ ዓጽዮ። እቲ ናይ ኢትዮጵያ እብዩት ምቕባልን ምትግባርን ውሳኔታት ምድራትን ምክላልን ኮሚሽን ዶብ፣ ነቲ ቅድሚ ኣስታት ክልተ ዓመታት፣ ቀዳማይ ሚኒስተር ኣቢይ ኣሕመድ ኣብ ስልጣን ምስ መጹ፣ ኢትዮጵያ ንውሳኔታት ኮሚሽን ዶብ ብዘይኩነት ከም እትቕበልን ንምትግባር ቅርብቲ ምጃናን ምስ ኣወጀ ብወግዒ ዘኸተመ ኩነት ናይ 'ኣይኩናት፣ ኣይሰላም' ኣስዒቡ።

6. እቲ ጀኦግራፊካዊ ኣሰራርዓ

ኣብ መፋርቕ 2018፡ ዓለም ኣብ ቀርኒ ኣፍሪቃ ክስተት ናይ ሰለስተ ሃንደበታዊ ምዕባለታት ተዓዚባ። ቀዳምይ፡ ሕዳሰ-ምሕዘነት ኣብ መንጎ ኤርትራን ኢትዮጵያን፤ ካልኣይ፡ ምልዓል ናይቲ ብሕሃ ኣብ ልዕሊ ኤርትራ ዚተስገደደ እገዳ፤ ሳልሳይ፡ ምፍራም ስሉሳዊ ስምምዕ ኣብ መንጎ ኢትዮጵያ፡ ኤርትራን ሶማሊያን።

እዚ ምዕባለታት' ዚ፡ ኣብ መንጎ ኤርትራን ኢትዮጵያን፡ እቲ ዘመነ መሪር ተጻብኦን ድስኩል ግምትን ኣብቂዑ፣ መስርሕ ምሕዋይ ናይቲ ዘየድሊ፡ ኪውገድ ዚክኣል ዚነበረ፡ ኣዕናዊ ኩናት ዘስዓቦ ቍስሊ ንምጅማር፤ እቲ ዕርቂ ኣብ መንጎ ክልቲኦን ሃገራት ኣብ ቀርኒ ኣፍሪቃ ሰላም፡ ድሕነትን ርግኣትን ንምትብባዕ፤ ርገእ ሰላም ኣብ መንጎ ኤርትራን ኢትዮጵያን ድማ፡ ኣብቲ ዘባ ንሓድሽ ዝምድና ናይ ፖለቲካውን ቍጠባውን ምትሕግጋዝ ዘመቻቸኦ ሃዋህው ንምፍጣር፤ ልዑል ተስፋን ዓቢ ትጽቢታትን ፈጠሩ።

እቲ ኣጽፋር ናይቲ ኣብቲ ኣዘዩ ስትራተጅያዊ ግን ክኣ ኣመና ተቐያይሪ ዘባ ቀርኒ ኣፍሪቃ ዘሎ ስርዓተ ግምት ናብቲ ጐደቦኡ ዚኹን ጋብላ ቀይሕ ባሕርን ጋብላ ፈለግ ኒልን ከም ዚዘርጋሕ ኣዕርዩ ንጹር ኢዩ። ቀርኒ ኣፍሪቃ ዘባ ናይ ድኹማት መንግስታትን ብልሽታዊ ስርዓታትን ኢዩ። ንሱ ብናዕቢ፡ ደሞክራሲያዊ ሕጽረትን ሕማቕ ምሕደራን ዚልሉ፣ ጃምላዊ ውሽጣዊ ምምዘባላት ናይ ህዝብታትን ክቱር ድኽነት ናይቲ ዓቢ ኣብዝሓ ናይቶም ህዝብታትን ዚፈጥር ዘባ ኢዩ።

ብተወሳኺ፡ ኣብ ቀርኒ ኣፍሪቃን ጋብላ ቀይሕ ባሕርን፡ ሓያሎ ሓያላን ዓለም፡ ኣብ ክሊ ናይቲ እናዛየደ ዚኸይድ ጀኦግራፊካዊ ውድድር፡ ንጡፍ ወተሃደራውን ባሕራውን ህላወ ኣንቢሮም ኣለዉ። እቲ ኣብቲ ኩናት ኣንጻር ሽበራ ዚተሰምየ ኣተኩሩ ዚነበረ ኣድህቦ ሕመኣ በቲ ኣብ መንጎ ቻይናን ኣመሪካን እናዓበየ ዚኸይድ ውድድር ንመደበራት፡ ወደባት፡ ጸጋታት ኩነ ዕድላት ናይ ዕዳጋታትን ወፍርን ተተኪኡ። ኣብኡ ድማ፡ ዘይርገእ ኣሰራርዓ ሓይልታትን ብቐጻሊ ዚቀያየር ዝንቕ ናይ ዘባውን ኣህጉራውን ምሕዘነታት ሰፊኑ።

እቲ ሰላም ኣብ ኤርትራን ኢትዮጵያን ጌና ኣይተረጋገጸን ዘሎ። ኣብ ኤርትራ፡ ሓደ ኣረማናዊ ስርዓተ ቍጠባዊ ዕንወት፡ ፖለቲካዊ ልምዕትን ሕብረተሰባዊ ምብትታንን ኣምጺኡ፣ ነታ ሃገር ናብ ምድራዊት ገሃነም ቀይሩ ይርከብ። ኢትዮጵያ ዓቢ ዘይርገጽን ብዘንበድብድ ቃንዛን ሽቕታን ናይ ስግግር ትሓልፍ ኣላ። ኣብ ውሽጢ ኩነ ኣብ መንጎ ክልላዊ መንግስታት፡ ኣብ ቍጠባዊ ልምዕት ኣሉታዊ ስንብራት ዘምጽእ በይነ-ኤትኒካዊ ህውከትን ውሽጣዊ ምምዘባላትን ዘንበድብድ ግምት ይስዕርር ኣሎ። ብዛዕባ 'ቲ መጻኢ ፖለቲካዊ ኣቀዋውማ ናይ ሃገረ ኢትዮጵያ ንጹር ስትራተጅን ሓባራዊ ሃገራዊ ስምምዕን ኣብ ዘየለወሉ ኩነት፡ ዓቢ ስግለለት ናይ መዋቕራዊ ዘይርግኣት የንጸላሉ ኣሎ።

ክንየው ኤርትራን ኢትዮጵያን፡ እቲ ኣብ መንጎ ኤርትራ፡ ኢትዮጵያን ሶማሊያን ዚተኣወጀ ስሉሳዊ ስምምዕ፡ ኣብ መንጎ' ተን ሃገራት ዚሓሸ ዝምድና ኣየምጽኣን። እቲ ኣብ መንጎ ኤርትራን ጅቡቲን ዚጸንሐ ምስሕሓብ ዛጊት ኣይተፈትሐን። ፈደራላዊ መንግስቲ ሶማሊያ ማእከላይ ስልጣኑ ኣብ መላእ ግዝኣት ናይታ ሃገር ኪዘርግሕ ጌና ኣይክኣለን። ደቡብ ሱዳን ብበሰላ ኩናት ሓድሕድን ሓድሕደ-ህልቂታዊ ምቅትታልን ትሕመስ ኣላ። እቲ ኣብቲ ናይ ፈለግ ውግኣት ዚተዓወተ ምንቅስቓስ ህዝባዊ ተቐውሞ ኣብ ሱዳን፡ ደሞክራሲያዊ ምሕደራ ኣብ ምድልዳል ዓበይቲ ብድህታት የጋጥሙዎ ኣለዉ።

7. ምህናጽ ነባሪ ሰላም

እምበክርክስ፡ እቲ ኣብ መሬት ዚተኸስተ ኣመዓባብላ ናይ ፍጻሜታት ኣብ ቀርኒ ኣፍሪቃ ብሓፈሻ፡ ኣብ ዝምድናታት ኤርትራን ኢትዮጵያን ኩነ ኣብቲ ነናይ ሓድሕደን ውሽጣዊ ኩነታት ድማ ብፍላይ፡ ብመንጽር ድሕረባይታ ናይዚ ጀኦፖለቲካዊ ኩነት፣ ዚ ኪግምግም ይግባእ። ካብቲ ዚሓለፈ ተመኲሮ ናይ 1991-1998 ምህሮ ብምቕሳም ድማ፣ እቲ ኣብ መንጎ፣ ቲ ናይ ድሕረ-ናጽነት ዚነበረ ብሕታዊ ዝምድና ናይ ኢሳያስን መለስን እዚ ዘሎ ናይ ድሕረ-ሕዳስ-ምሕዝነት ብሕታዊ ዝምድና ናይ ኢሳያስን ኣቢይን ዚርእ ተመሳሳልነት ሻቕሎት ከላዕል ይግባእ። እቲ ኣብ መንጎ ኤርትራን ኢትዮጵያን ዚተራእዮ ሕዳስ-ምሕዝነት፡ ንና ኣብ መንጎ ክልቲኣን ሃገራት ሰላምን ትካላዊ ኣገባብ ዚሓዘ ንቡር ዝምድናታትን ኣየምጽእን ኣሎ። ምምላስ ንቡር ክልተካዊ ዝምድናታት ኣብ ምእላይ ናይቲ ወላዒ ኩናት፡ ማለት፡ ደምዳሚ ምዕላብ ጉዳይ ዶብ ኪምርኩስ ይግባእ።

ዋላ፣ ካ ቀዳማይ ሚኒስትር ኣቢይ ኣሕመድ ኣብ 5 ሰኔ 2018 ኢትዮጵያ ንውሳኔ ኮሚሽን ዶብ ብዘይ ቅድመ-ኩነት ከም እትቕበል ብወግዒ ዚኣወጀ እንተኸውነ፣ ምክላል ናይቲ ዶብ ኩነ ምንስሓብ ወተሃደራት ኢትዮጵያ ይኹን ሰፊራታት ትግራይ ካብቲ ዚተገብጠ ግዝኣት ኤርትራ ዛጊት ኣይተፈጸመን። እቶም ኣብ መንጎ ተን ክልተ ሃገራት ብብዙሕ ዳንኬራ ዳግም ዚተኸፍቱ ኣርባዕተ ዶባዊ መሰጋገሪታት ብሃንደብት ተዓጽዮም። እቲ ናይ ኤርትራን ኢትዮጵያን ሓባራዊ ኣዋጅ ሰላምን ምሕዝነት ቀለም ኣብ ወረቐት ኩይኑ ተረፋ።

እምበክርክስ፡ ዳርጋ ክልተ ዓመታት ድሕሪ፣ ቲ ምፍራም ናይቲ ሓባራዊ ኣዋጅ ሰላምን ምሕዝነትን ኣብ መንጎ ኤርትራን ኢትዮጵያን፣ ንና ኣብቲ ናይ ሽቡ ኩነት ዘለና ኢዩ ዚመስል። ነቲ ወላዒ ኩነ መሰረታዊ ጠንቂ ናይቲ ግጭት መዕለቢ ንምግባር ይኹን ንሕቶ ዶብ ኣብ መንጎ ኤርትራን ኢትዮጵያን ንምፍታሕ ዚተወስደ ዚኹን ቁራጽ ስጉምቲ የለን። እዚ ህሉው ኩነት ነቲ ኣብ መንጎ ኤርትራን ኢትዮጵያ ዘሎ ዘየተኣማምን ባህርይ ናይ ሰላምን ኣጠቓልላሊ ዝምድናታትን ኩነ ነቲ ኣብቲ ኣዝዩ ተቐያይሪ ዘባ ዘሎ መዋቕራዊ ዘይርግኣት ናይ ክልቲኣን ሃገራት የረድእ።

ነባሪ ሰላም፡ ኢትዮጵያ ልዑላውነትን ግዝኣታዊ ምሉእነትን ሃገረ ኤርትራ፡ ብቃልን ብግብርን፡ ምክባር፣ ከም መርኣያ ናይ ሰናይ ድሌት፡ ምትእምማን ንምኹስኳስን ነቲ ዚተመዘበለ ህዝቢ ናብ ዓድታቱ ተመሊሱ ንቡር መነባብሮ ዳግም ምህናጽ ንምፍቃድን፡ ወተሃደራታን ሰፊራታት ትግራይን ካብቲ ዚተገብጠ ግዝኣት ኤርትራ ምስሓብ፣ ይጠልብ። ብተወሳኺ፡ ኤርትራን ኢትዮጵያን ነቲ በይ-መንግስታዊ ዝምድናታትን ናብ ንቡር ምምላስን ትካላዊ ኣገባብ ምትሓዝን ይሓትት። ሓንሳእ ግሉጽ ዚኹን ንቡር መንግስቲ ንመንግስቲ ዝምድናታት ምስ ዚምስረት፣ ኩሎም እቶም ኣብ መንጎ ክልቲኣን ሃገራት ዘለዉ ዘይተፈትሑ ጉዳያት፡ ብሰላማዊ ኣገባብ ብመንገዲ ምይይጥ፡ ልዝብ ወይ፡ እንተድለዩ፡ ብሽምግልና ሳልሳይ ኣካል፡ ምፍታሕ ይከኣል።

ኣብቶም ንፍታሕ ተዘርዘሮም ዚቐርቡ ነጥብታት ኣጀንዳ፡ ቅድሚ ኹሉ ሕቶ ዶብ ኪስራዕ ይግባእ። ውሳኔ ኮሚሽን ዶብ ኢትዮጵያን ኤርትራን፡ እተን ክልተ ሃገራት ብዛዕባ፣ ቲ ናይ ሓባር ዶብን ብልዝብ ኣብ ስምምዕ ኪበጽሓ የፍቅድ ኢዩ። ኣብ ስምምዕ ኪበጽሓ ምስ ዘይክእላ ግን፡ እቲ ውሳኔ ናይቲ ኮሚሽን ደምዳምን ቀያድን ይኸውን። ኣብ ክሊ ናይ ምወቕ ዝምድናታትን ሓድሕዳዊ ሰናይ ድሌትን፡ ኣብ መንጎ ክልቲኣን ሃገራት ነባሪ ሰላም ዘረጋገጽ ተግባራዊ ፍታሕ ምምጻእ ይከኣል ኢዩ።

እቲ ብኣህጉራዊ ልምዳዊ ሕገ ዚድገፍ፡ ብጹእነት ናይ መግዛእታዊ ዶባት ዚባርኽ ኣፍሪቃዊ መትከልን ልምዲን ቅቡል ኩይኑ፣ ምርግጋጽ ናይቲ ታሪኽዊ መግዛእታዊ ውዕል ዶብ ነባሪ ፍታሕ ከዋድድ ይኸእል። ኣብ ልዕሊ 'ቲ ኣብ ክልቲኡ ወገናት ናይቲ ወሰናስን ዶብ ዚነብር ህዝቢ ድማ፡ እቲ ኣዘዩ ዚወሓደ ምዃራግ ናይ ህይወት፡ ዝምድናታት ኩነት ሃገራዊ መንነት ከስዕብ ይኸእል። ብሓቂ፡ ነቲ ጉዳይ ዶብ ብመሰረት 'ቶም መግዛእታዊ ውዕላት መዕለቢ ምግባር፡ ነቲ ናይ ፈደራላዊ መንግስቲ ኢትዮጵያን ህወሓትን ቅንዕና ናይ ምድላይ ነባሪ ሰላም ምስ ኤርትራ ዚፍትን ኢዩ።

ከም ምንጪ ናይ መነባብሮን መንነትን፡ መሬት ኣብ ኤርትራ ብከባብያዊ ሕግታት እንዳባ ብግቡእ ዚተደንገገ ኣበዋዊ (ናይ ኣበው) ውርሻ ኢዩ። ዋንነቱ ብሕታዊ ይኸኑ ኮማዊ ብዘየገድስ፡ መሬት ናይ ዓድታት ኢዩ፤ ነፍሲ ወከፍ ዓዲ ድማ፡ ደረታት ናይ መሬታ ብመንጽር 'ቲን ጉደቦ ዓድታት፡ እንተላይ እተን ስግር ዶብ ዚርከባ ዓድታት፡ ኣዳቕቻ ትፈልጥ ኢያ። እምበኣርከስ፡ ነቶም መግዛእታዊ ውዕላት መሰረት ብምግባር ኣካላዊ ምኽላል ናይቲ ዶብ፡ ብሓበሬታዊ ምይይጥ ምስ ሽማግሌታት ዓበይቲ ዓዲ ኣብተን ኣብ ክልቲኡ ወገናት ናይቲ ወሰናስን ዶብ ዚርከባ ዓድታትን ብክኢላዊ ሓገዝ ናይ ካርቶግራፍያዊ ኣሃዱ ሕቡራት ሃገራትን ኪሰላሰል ይኸእል ኢዩ።

ሎሚ ብዝያዳ ካብ ቅድሚ ሕጂ፡ መላኺ ኣገዛዝኣ ኣብ ኤርትራ ዘየዋጽእ፣ ዘይርግኣት ኣብ ኢትዮጵያ ሓደገኛ፣ ሰላም ኣብ መንጎ ኤርትራን ኢትዮጵያን ድማ ዘየተኣማምን ምኃኑ ኣጸቢቑ ተነጺሩ ኣሎ። ምርግጋጽ ነባሪ ሰላምን ህያው ክልተኣዊ ምትሕግጋዝን ኣብ መንጎ ኤርትራን ኢትዮጵያን፡ ዚተቐየረት ኤርትራን ዚተረጋገኣት ኢትዮጵያን፣ ክልቲኣን ሃገራት ድማ ንቅዋማዊ ስርዓት፡ ደሞክራሲያዊ ምሕደራን ኣሳታፊ ልምዓትን መብጽዓ ዚኣተዋ ኪኸኑ ይጠልብ። ምስ ግዜ ሓደ ኣብ ሓባራዊ ስትራቴጂያዊ ረብሓታትን ናይ ሓባር ክብሪታት ናይ መጻኢ ሰላም፡ ግስጋስን ራህዋን ንኤርትራ፡ ንኢትዮጵያ ኩነት ዘባ ብዓቢኡ ዚተሃንጹ፡ ሓደሽ ዝምድና ናይ ምምዕባል ራእይ ምስልሳል ዚክኣል ኢዩ።

መወከሉታቱ ፡

- (1)** The Mereb-Belesa-Muna borderline formed the “historically evolved administrative boundary” between the areas located to the north governed by the Bahri Negasi (today’s Eritrea) based in Debarwa and the areas located to the south governed by the Tigre Mekonen based in Enderta (today’s Tigray). Cited from the work of the Portuguese Jesuit, Emmanuele Barradas, entitled “*Do Reino de Tigr*” written in 1633-34; in Trivelli, Richard M., *Divided Histories, Opportunistic Alliances: Background Notes to the Ethiopian-Eritrean War*, African Spectrum, Vol. 33, N° 3 (1998: 259).
- (2)** Trevaskis, G.K.N., *Eritrea: A Colony in Transition: 1941-1952*, Oxford University Press, London (1960: 7).
- (3)** Olivier and Fage, *A short History of Africa* (3rd ed., 1970); Mair, *Primitive Government* (1962); id., *African Kingdoms* (1977); Fortes and Evans-Pritchard (eds.) *African Political Systems* (1940); and Shaw, *Title to Territory in Africa: International Legal Issues* (1986).
- (4)** Friedrich Kratochwil, et. al, *Peace and Disputed Sovereignty: Reflections on Conflict Over Territory*, Lanham, Md.: University Press of America (1985:26).
- (5)** Andebrhan Welde Giorgis, *Eritrea at a Crossroads: A Narrative of Triumph, Betrayal and Hope* (2014: 365).
- (6)** Paul E. Lovejoy, *Transformations in Slavery: A History of Slavery in Africa* (2000: 4).
- (7)** Federica Guazzini, *State Institutions and Leadership in Africa* (2007: 21).
- (8)** Anthony Anghie, *Finding the Peripheries: Sovereignty and Colonialism in Nineteenth Century International Law*, Harvard International Law Journal, Vol. 40, N° 1 (1999: 1-80).
- (9)** Saadia Touval, *Treaties, Borders, and the Partition of Africa*, The Journal of African History 1966, Vol. 7 Issue 02 (1966: 279-293).
- (10)** Andebrhan Welde Giorgis, *Eritrea at a Crossroads: A Narrative of Triumph, Betrayal and Hope* (2014: 365).
- (11)** Erin E. Hughes, (1997: 279), quoted in Efem Nkam Ubi, *Territorial Theory and the Resolution of African territorial Conflicts: The Case of Ethiopia/Eritrea Boundary Conflict* (2010).
- (12)** Christopher D. Zambakari, *Interrogating Liberal Theories of Rights and Interventions*, 2020 DOI: 10.1080/1369801X.2020.1753550 (2020: 1).
- (13)** Malcolm Shaw, *Title to Territory in Africa: International Legal Issues* (1986: 221).
- (14)** Resolution AHG/Res. 16(1) on Border Dispute among African States, Cairo, July 1964.

(15) ወይን: 1997: ወግዓዊ ልሳን ናይ ህዝባዊ ወያኔ ሓርነት ትግራይ (ህወሓት) ።

(16) Hans van der Splinter, Background to the Border Dispute between Eritrea and Ethiopia (1998, 245-272).

(17) Andebrhan Welde Giorgis, Eritrea at a Crossroads: A Narrative of Triumph, Betrayal and Hope (2014: 510-511).

(18) ኢሳያስ ኣፈወርቂ: ደብዳቤታት ናብ መለስ ዜናዊ: 16 ነሐሴ 1997ን 25 ነሐሴ 1997ን።

(19) ብመሰረት ሓበሬታ ካብ ሓደ ብሪጋደር ጀነራል ናይ ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራ: ሓሙሽተ መኰነናት ተቐቲሎም። በዚ መሰረት ድማ: እቲ ኣሃዝ ኣብታ ' ኤርትራ ኣብ ቃራና መንገዳ:- ታሪኽ ዓወት: ጥልመትን ተስፋን' (2014) ዘርእስታ መጽሓፍ ሰፊሩ። እቲ ሓቀኛ ቀዳሪ ናይቶም ዚተቐትሉ መኰነናት: ብመሰረት ሓበሬታ ናይ ሓደ ደድሕሪ' ቲ ምምላስ ባድመ ብሓምኤ ኣብ ግንቦት 1998 ብቐጽበት ኣብቲ ከባቢ ዚበጽሐ ኤርትራዊ ጋዜጠኛ ናብ ሽዳሽተ ተኣሪመ።

(20) ብድዑ ብዘስምዕ ጃህራ: ኢሳያስ ከምዚ ኢሉ:- “ምሉእ ዓለም ኪፈልጦ ዘለዎ: ካብ ባድመ ወጻእና ማለት ጸሓይ ሞይታ ማለት ኢዩ፤ ጸሓይ ድሕሪ ሕጂ ኣይትበርቕን' ያ ማለት' ዩ”። [Andebrhan Welde Giorgis, Eritrea at a Crossroads: A Narrative of Triumph, Betrayal and Hope (2014: 520) ርክ].

(21) ቀዳማይ ሚኒስተር መለስ ዜናዊ: ቃለ-መጠይቕ ምስ ተለቪዥን ኢትዮጵያ: 9 ሓምለ 1998።

ብዛዕባና

ልዑላውነት ህዝቢ ኤርትራ ሓደ ግዝኣተ ሕገ፣ መሰረታዊ መሰላት ዜጋታት፣ ሰላማዊ ስግግርን ምስረታ ናይ ሓደ ብግቡኣ ዚተመርጸ ቅዋማዊ መንግስትን ንምምጻእ ዚዕላምኡ ጥርናፊ ናይ ውድባትን ውልቀሰባትን ኢዩ። እቲ ልህኤ ዚተመስረተሉ ፍሉይ ዕላማታት ነዞም ዚስዕቡ የጠቓልል፡- ዓለማዊ (ዕልማናዊ)፣ ዜጋታት ዘማእከለ መንግስቲ ምህናጽ፣ ኣሳታፊ፣ ተሓታቲ፣ ግሉጽን ደሞክራሲያውን መንግስቲ ምቛም፣ ቊጠባ ኤርትራን ሰብኣዊ ርእሰማላን ምሕዋይ፣ ሃገራዊ ሓድነትን ማሕበራዊ ስኒትን ምርግጋጽ፣ ንጽቡቕ ጉርብትናን ሰላማዊ ሓባረ - ህላውን ምስራሕ።

Contact

eri.eps2020@gmail.com

